

SELETUSKIRI

Vabariigi Valitsuse otsuse juurde

„Eesti seisukohad laste seksuaalse väärkohtlemise tõkestamise Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi uuesti sõnastatud versiooni eelnõu kohta“

Vabariigi Valitsuse otsuse eelnõu ja seletuskirja koostas Justiits- ja Digiministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Mari Haav (mari.haav@justdigi.ee) ja ELi asjade nõunik Reet Kase (reet.kase@justdigi.ee). Valdkonna eest vastutab kriminaalpoliitika asekancleri ülesannetes Mari-Liis Sööt (mari-liis.soot@justdigi.ee).

1. Taust

Euroopa Komisjon esitas 6. veebruaril 2024 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi eelnõu, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK (uuesti sõnastatud).¹ Algatuse eesmärk on esialgset direktiivi ajakohastada ja täiendada, et võtta arvesse viimase aja muutusi ja tehnoloogilisi trende, tagada tõhusam uurimine ja süüdistuste esitamine ning tugevdada nii laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ennetamist kui ka ohvrite abistamist. Nõukogu (justiits- ja siseküsimused) kiitis eelpool nimetatud direktiivi üldise lähenemisviisi ettepaneku heaks 13. detsembril 2024. Eesti on läbirääkimistel juhindunud Vabariigi Valitsuse 22. augustil 2024 heaks kiidetud seisukohtadest.²

2. Direktiivi eelnõu läbirääkimiste hetkeseis

Läbirääkimised direktiivi üle on triloogide faasis. Eelnõu läbirääkimisel on tekkinud olukord, kus laste vastu suunatud seksuaalkuritegude aegumist puudutavad muudatusettepanekud lähevad nõukogu üldisest lähenemisviisist kaugemale. Pikkade aegumistähtaegade poolt on nii Euroopa Parlament ja ka Euroopa Komisjon. Kui Euroopa Parlament soovib selliste kuritegude aegumatust, siis Euroopa Komisjoni ettepanek on, et see oleks kõige raskemate kuritegude puhul vähemalt 30 aastat alates kannatanu täisealiseks saamisest. Liikmesriikide enamus on avatud pikematele aegumistähtaegadele ja blokeerivat vähemust ei ole võimalik moodustada.

3. Vabariigi Valitsuse 22. augustil 2024 heaks kiidetud seisukohad ja vastuolu

Aegumist puudutavad muudatusettepanekud ei ole kooskõlas 22. augustil 2024 Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud seisukohaga, mille p 1.5. kohaselt Eesti leiab, et kuritegude aegumise ja ohvri poolt hüvitise nõudmise tähtaegade reguleerimine läheb kaugemale, kui hädavajalike miinimumnõuete sätestamine ja sellel on mõju tervele meie õigussüsteemile. Võimalikud erireeglid peavad olema asjakohaselt põhjendatud ning sobituma üldisesse riigisisese karistusõiguse süsteemi. Me ei toeta aegumise tähtaegade sätestamist Euroopa Liidu tasandil.

Ulatuslikud uuringud näitavad samas, et lapseas kogetud seksuaalse väärkohtlemise põhjustatud trauma erineb oluliselt teist liiki kuritegude ohvrite kogemusest, tuues sageli kaasa

---

¹ KOM(2024) 60.

² Vt [Dokument - Riigikogu](#)

tõsisemaid füüsilisi, psühholoogilisi ja sotsiaalseid tagajärgi nii lühiki- kui ka pikaajaliselt.³ Lisaks kaasneb sellega märkimisväärne majanduslik kahju mitte ainult kannatanutele endile, vaid ka nende peredele ja ühiskonnale tervikuna.⁴

Paljud ohvrid elavad oma traumaga aastakümneid ega räägi toimunust kellelegi sageli aastakümneid. Statistika kohaselt on lapseas kogetud väärkohtlemise kogemusest esmakordselt rääkimise keskmine vanus kannatanutel ligikaudu 52 aastat.⁵ Selleks ajaks, kui kannatanud on juhtunu enda jaoks lahti mõtestanud ja valmis õiguskaitseasutuste poole pöörduma, pole see aga seadusest tulenevate aegumistähtaegade tõttu enam võimalik.

Tulenevalt eelnevast ning võttes arvesse laste vastu toime pandud seksuaalkuritegude eripära ja teadusuuringutest tulenevaid järeldusi, täiendab Eesti enda seniseid seisukohti aegumistähtaegade küsimuses.

4. Eesti seisukohad

4.1 Eesti toetab laste paremaks kaitseks laste seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise vastase direktiivi vastuvõtmist ja ajakohastamist. Eesti peab oluliseks, et Euroopa Liidu õigusraamistik vastaks kaasaegsetele ohtudele, tugevdaks ennetust, parandaks kuritegude avastamist ning tagaks lastele tõhusama ja terviklikuma kaitse nii veebikeskkonnas kui ka väljaspool seda.

Selgitus: Eesti nõustub jätkuvalt Euroopa Komisjoni hinnanguga, et kehtiva direktiivi ajakohastamine ja täiendamine on vajalik, et tagada laste parem kaitse seksuaalse väärkohtlemise eest. Viimaste aastate tehnoloogilised arengud on oluliselt suurendanud veebikeskkonna ohtlikkust lastele ja soodustanud erinevate laste vastu suunatud seksuaalkuritegude toimepanemist. Internetipõhised teenused on kujundanud uusi lapsi ohustavaid suundumusi, nagu laste seksuaalne väärkohtlemine reaalarajas ja tehisintellekti abil loodud laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavate piltide ja videote tootmine ja levitamine. Samuti kasvavad jätkuvalt ohud, mis on seotud seksuaalsel eesmärgil lastega kontakti otsimisega internetis, lapse enda loodud seksuaalset sisu kujutava materjali ärakasutamisega ning rahalise seksuaalse väljapressimisega (*sextortion*).

Arvestades selliseid arenguid, peab Eesti vajalikuks ja põhjendatuks direktiivi ajakohastamist ja tugevdamist vastavalt uutele ohtudele ja tehnoloogilistele väljakutsetele, et tagada laste kaitsmisel tõhusam ennetus, kuritegude avastamine ja kaitse.

4.2 Eesti rõhutab, et kuritegude aegumise tähtaegade reguleerimine Euroopa Liidu tasandil peab üldjuhul piirduma miinimumharmoniseerimisega ega tohi sekkuda ebaproportsionaalselt liikmesriikide karistusõiguse üldosasse. Samas tunnistas Eesti laste vastu toime pandud raskete seksuaalkuritegude eripära ning on sellest tulenevalt valmis

---

³ Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., Janson, S., 2009. Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. – The Lancet, Volume 373, Issue 9657, lk 68-81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7)

⁴ Habetha, S., Bleich, S., Weidenhammer, J., Fegert, JM. 2012. – A prevalence-based approach to societal costs occurring in consequence of child abuse and neglect. – Child Adolesc Psychiatry Ment Health. 16;6(1):35. [A prevalence-based approach to societal costs occurring in consequence of child abuse and neglect - PMC](#)

⁵ Spröber, N., Schneider, T., Rassenhofer, M. et al. 2014. Child sexual abuse in religiously affiliated and secular institutions: a retrospective descriptive analysis of data provided by victims in a government-sponsored reappraisal program in Germany. – BMC Public Health 14, 282. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-282>

toetama erandlikke ja sihipäraseid aegumist puudutavaid lahendusi, mis arvestavad selliste kuritegude ohvrite pikaajalist traumat.

Selgitus: Direktiivi muudatusettepanekud tuginevad ELTL artiklitele 82 lõige 2 ja 83 lõige 1, mis võimaldavad kehtestada üksnes miinimumeeskirju, arvestades liikmesriikide õigustraditsioonide ja õigussüsteemide erinevusi. Eesti hinnangul kuulub aegumise regulatsioon karistusõiguse üldossa ning on tihedalt seotud õiguskindluse, menetluslike tagatiste ja karistuspoliitikaga.

Aegumise tähtjad on Eestis praegu sätestatud karistusseadustiku (KarS) §-s 81. Üldjuhul aegub esimese astme süütegu 10 aasta ja teise astme süütegu 5 aasta möödumisel alates kuriteo lõpuleviimisest. KarS § 81 lg 7 punktis 3 on erandina sätestatud, et seksuaalse enesemääramise vastase kuriteo korral noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes peatub süüteo aegumine kuni isiku 18-aastaseks saamiseni, kui kriminaalmenetluse ajend ei ilmnenu enne nimetatud vanuse saavutamist. Seega on siseriikliku õiguse kohaselt lastevastase seksuaalkuriteo korral aegumise tähtjad esimese astme kuritegude puhul 10 aastat ning teise astme kuritegude puhul 5 aastat alates kannatanu 18-aastaseks saamisest või kriminaalmenetluse ajendi ilmnemisest. Kriminaalmenetluse ajend on kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 194 lg 1 kohaselt kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. KarS § 81 lg-s 2 on loetletud ka kuriteod, mis ei aegugi: agressioonikuritegu, genotsiidikuritegu, inimsusevastane kuritegu, sõjakuritegu ja kuritegu, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus.

Eesti on läbirääkimistel rõhutanud, et väga pikad aegumistähtjad ei pruugi õiguskindlust suurendada ega taga alati kuritegude ohvrite täiendavat kaitset, arvestades tõendamisraskusi. Oluline põhimõte aegumise reguleerimisel on ka õigusrahu. Samas tuleb lastevastaste seksuaalkuritegude puhul arvesse võtta kuritegude eripära ja ohvrite psühholoogilist olukorda. Vaid osa kannatanutest annab seksuaalsest väärkohtlemisest teada ning lapsena seksuaalkuriteo ohvriks langenud kannatanud on sageli valmis rääkima toimunust alles palju aastaid hiljem. Seksuaalse väärkohtlemise ohvritel on sageli häbi-, süü- ja enesesüüdistustunne⁶.

Seksuaalne kuritarvitamine toimub sageli salaja, usalduslikus ja autoriteetses suhtes ning sellega kaasneb tavaliselt sotsiaalne ja kultuuriline häbimärgistamine, ähvardused ja/või trauma. Seksuaalne trauma on seotud lühiajaliste ja pikaajaliste⁷ psühholoogiliste tagajärgedega. Lühiajalises perspektiivis võib esineda hirmu, šoki, süü, ärevuse, segaduse ja taganemise tundeid. Lisaks on lapsepõlve seksuaaltrauma üleelanutel suur risk posttraumaatilise stressihäire (PTSD) tekkeks, mis hõlmab tugevat hirmu, abitust, korduvaid meenutusi või unenägusid, kõigi traumaga seotud asjade püsivat vältimist, tuimust ja reageerimisvõime puudumist. Need lapsepõlves toimunud seksuaalse väärkohtlemise tagajärjed selgitavad, miks ohver ei pruugi soovida ametiasutustele kuriteost teatada ning miks võib kuriteo tunnistamine ja meetmete võtmine võtta kaua aega. Paljud lapsed ei avalda oma seksuaalse kuritarvitamise kogemusi enne, kui nad saavad täiskasvanuks või isegi kaua pärast täiskasvanuks saamist⁸.

⁶ Fergusson, D., M., McLeod, G., F., H., L., Horwood, J. 2013. Childhood sexual abuse and adult developmental outcomes: Findings from a 30-year longitudinal study in New Zealand. *Child Abuse & Neglect* 37 (2013) 664–674. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23623446/>

⁷ Carlsson, A. C., Owen, U., Rajan, G. 2022. Sexual violence, mental health, and suicidality. Results from a survey in cooperation with idea-driven organizations and their social media platform followers. – *Health Science Reports*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9719029/>

⁸ Ovaska, A.K., Insoll, T., Leivo, K., Diaz Bethencourt, E., Lahtinen, H., Sandvik, M., Vaaranen-Valkonen, N., 2023. Statutes of limitations and sexual violence against children. <https://www.suojellaanlapsia.fi/en/post/statutes-of-limitations-and-sexual-violence-against-children>

Seda kõike arvestades peaksid kehtestatavad aegumistähtajad olema siiski proportsionaalsed ja võtma arvesse kuritegude raskust ning olema võimalikult lähedases kooskõlas KarSis sätestatuga. Samuti toetame erandeid või lühemaid tähtaegu alaealisena seksuaalkuriteo toime pannud isikute suhtes. Laste vastu toime pandud raskete seksuaalkuritegude puhul on eesistuja pakutud kompromissettepaneku kohaselt aegumistähtaeg vähemalt 30 aastat alates kannatanu täisealiseks saamisest. Eesti saab sellist lähenemist pidada põhjendatuks ja toetada.

5. Otsuste majanduslikud, sotsiaalsed ja õiguslikud mõjud

Majanduslikud mõjud:

Aegumistähtaegade pikendamine toob kaasa täiendava koormuse õiguskaitseasutustele ja kohtutele, kuna menetlusse võib jõuda rohkem vanemaid juhtumeid, mille tõendamine võib olla ressursimahukas. Suureneda võib vajadus ekspertiisideks ja õigusabi teenustele.

Sotsiaalsed mõjud:

Pikem aegumistähtaeg avaldab positiivset mõju ohvritele, võimaldades neil pöörduda õiguskaitse poole ajal, mil nad on selleks valmis, arvestades, et laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite puhul võib see toimuda alles aastaid peale toimunut. See võib tugevdada ühiskondlikku õiglustunnet ja usaldust riigi vastu. Samas võib menetlusse jõuda väga vanu juhtumeid, mille tõendamine on keeruline ja mis võivad lõppeda õigeksmõistmisega, tekitades ohvrites pettumust.

Õiguslikud mõjud:

Aegumise tähtaegade pikendamine mõjutab karistusõiguse üldosa tasakaalu, kuna aegumine on üldosa koosseis, mis kohaldub kõigile eriosas loetletud kuritegude korral. Ühes süüteoliigis tehtav oluline muudatus võib tekitada vajaduse hinnata lähenemist aegumisele tervikuna.

Muudatus avaldab mõju õiguskindlusele. Ühelt poolt suureneb usaldus riigi reageerimise osas raskete seksuaalkuritegude korral. Samas võib negatiivne mõju õiguskindlusele ilmneda õigusrahu põhimõtte nõrgenemises. Suureneb risk, et väga kaua aega tagasi toimunud sündmuste kohta puuduvad usaldusväärsed tõendid, kuid selliste ebakindlatel tõenditel põhinevate süüdistuste ja menetluse avalikuks tulek võib põhjustada isikutele korvamatut mainekahju.

Negatiivne mõju õiguskindlusele tuleneb muu hulgas sellest, et EL tasandil aegumistähtaegade reguleerimine ei ole Eesti hinnangul kooskõlas ELTL art 82 lg-ga 2, kuivõrd arutluse all olevad sätted ei võta arvesse liikmesriikide õigustraditsioonide ja -süsteemide vahelisi erinevusi. Kuigi Eesti on valmis laste kaitse eesmärgil aegumistähtaegade pikendamisega nõustuma, tuleb arvestada, et selline muudatus ei tohiks kujuneda pretsedendiks EL tasandil karistusõiguse üldosa institutsioonidesse sekkumisele.